

Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor
Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog
defendologija centra,
Banja Luka, glavni i odgovorni urednik časopisa
Defendologija i Sociološki diskurs

Oportunizam i nemoralno ponašanje u politici-velika opasnost po BiH

(Ne) angažman kao etičko pitanje

Istorijski je poznato tumačenje da budućnost treba zaraditi. Centralna tema u BiH na svim razinama, svim sredinama i „strukturama“ jest društvena kriza s kojom smo suočeni. Potrebni su instinkt, imanentna mudrost i egzistencijalni razum cjeline (društva, naroda), koja uvijek nalazi rješenje i izlaz. Tu „mudrost cjeline“ treba organizovati i usmjeravati. Bez promišljenog i organizovanog usmjeravanja, bez angažmana temeljenog na iskustvu i svestranom uvidu u kontekst (ne, dakle, pukog aktivizma), spontani izlaz što ga nalazi „egzistencijalni razum“ postaje izlaz za nuždu. Moralnost kao aktivno negodovanje ali i izraz potrebe u Bosni i Hercegovini je nasušno potrebna. Potrebno je angažovanje, animiranje građana, njihove volje i energije, kako bi trajno mogli biti „pogonsko gorivo“ naprednih ideja. Oportunizam kao indikacija i oblik nemoralnog ponašanja u politici je velika opasnost. Oportunizam znači prilagođavanje, kompromis, linija manjeg otpora, neprincipijelnost, kapitulanstvo, nezamjeranje, nedosljednost, građanska komocija, neangažman, licemjerstvo, kukavičluk itd. U korijenu oportunističke kategorije leži strah, ali ne samo strah kao individualno-psihološka, nego i kao socijalno-politička kategorija. Oportunističko je ponašanje i izraz defetizma, uvjerenja da se i tako ne može bitno utjecati na „tok stvari“. Verbalizam je u nas doista postao najučestaliji vid oportunističke kategorije i konformizma u BiH. Moralno je pitanje odreći se nekih verbalizama koji su u Bosni i Hercegovini postali samohvalisanje, umjesto da nas trgnu iz samozadovoljnog dremeža. Treba nam moralna obnova. Pitanje

treba li nam moralna obnova ima smisla jedino uz pitanje je li moralna obnova moguća. Društveno vlasništvo u Bosni i Hercegovini ukoliko i uživa pravnu i političku zaštitu, gotovo je sasvim izvan moralne zaštite. Nažalost, privatizacija društvenoga u Bosni i Hercegovini u većoj mjeri završila je kao najteži oblik krađe. Paradoksalno je da to nije naišlo na moralnu osudu. Treba vjerovati da su u masama uvijek akumulirane velike potencijalne energije. Da li će one i kako biti oslobođene i u kom pravcu usmjerene, to presudno zavisi o političkim strankama, o onim snagama koje su se stavile na čelo građana, naroda, pokreta, ali i od nevladinih organizacija (NVO). Ali ne samo da ga povedu već da ga i dovedu do cilja, kroz sva uračunata i nepredviđena iskušenja kroz koja pokret nužno prolazi. U politici, kako kaže Winston Churchill, nije toliko važno započeti trku koliko izdržati do kraja. Od vlastitih pogrešaka političari ne smiju praviti vrline. Moderni je politički proces – proces integracije. O moralnoj se obnovi može govoriti i kao o regeneraciji razvojne moralne svijesti u Bosni i Hercegovini, o koncentraciji kolektivne volje i energije na postavljene progresivne, opštenarodne, humane ciljeve. Alternativa zbiljskoj opasnosti birokratskog centralizma i izmišljenoj opasnosti unitarizma u BiH (s kojom naše nacionalne politokratije plaše narod, kako bi ga mogle voditi i spasavati od ove aveti), jest nacionalna, ekonomska, politička, kulturna dezintegracija. Sistem (ne)funkcioniše neprestanim pogađanjem, dakle, potencijalno je i aktuelno u permanentnoj blokadi. Institucijska decentralizacija samo je privid demokratičnosti, iza koje se zbivaju različiti oblici uzurpacije vlasti i moći. Kriza sa kojom je suočena Bosna i Hercegovina nije samo ekonomska, već je to ekonomski, materijalni izraz društvene, kulturne i moralne krize. To je opšte stanje duha i svijesti. Imati sadašnjost, to znači raditi za budućnost. Budućnost treba zaraditi. Kod nas u BiH budućnost se nemilice troši, BiH se zadužuje, investira se i troši na račun buduće akumulacije i buduće generacije. Zadužiti buduće generacije – to je moralno pitanje prvog reda. Elementarna bipolitička kultura, a da i ne govorimo o političkoj mudrosti, nalagala je da se slijedi sudbina vlastitog projekta u BiH, da se za promašaje i krive poteze snose posljedice, bez obzira na „dobre namjere projekatana“. Sfera politike je pod neprestanim udarima kušnje i preispitivanja. Tu nikada nema precizno zadanih, definisanih situacija. Politika je na stalnoj kušnji da poseže za sve više

moći. Treba se izboriti u Bosni i Hercegovini za „pravednu“ uspostavu moći, tj. moralna uspostava moći. To je društveno-istorijski proces „vraćanja“ moći njezinu izvorištu, tj. radu. Samo tako politika može biti „organizovana nada“ (Meša Selimović). Moderna država danas je prva i odlučujuća socijalna sila savremenog svijeta. Ona osvaja sve više društvenog prostora, ona biva država planer, država regulator, država poslodavac i vlasnik, država najmoćniji zaštitnik i simbol nacionalnog interesa. Nikada kao danas znanje nije bilo sredstvo uvećavanja političke moći. Ako se ne zaustavi proces galopirajuće institucionalizacije i birokratizacije u BiH po sloganu svakom interesu njegova institucija, Bosna i Hercegovina mora doživjeti kolaps. Veliki problem u Bosni i Hercegovini jesu glad i siromaštvo. Epidemije gladi nisu se nikada dogodile u demokratskim zemljama, čak ni u veoma siromašnim, gdje su se redovno održavali izbori i gdje su postojali slobodni mediji. Glad i siromaštvo su se događali u vojnim diktaturama, u kolonijalnim režimima te u jednostranačkim državama. Odsutnost demokratije u pravilu podržava voluntarizam politički dominantne skupine, koji može značiti izbor krajnje neuspješnih ekonomskih modela i odluka s dugogodišnjim teškim posljedicama. Demokratsko društvo je samo ono koje ne prihvaća pravo bilo koje elite na vladanje ukoliko ono nije prihvaćeno odlukom naroda, izbornom odlukom birača. Politički sistemi mogu se podijeliti na demokratske i nedemokratske. Politički narod je veoma bitan subjekt političkog procesa. Problemi demokratske tranzicije i konsolidacije ozbiljan su problem Bosne i Hercegovine. Institucionalni pluralizam ne treba brkati s političkim pluralizmom. U Bosni i Hercegovini često puta dolazi do fuzije privatnog i javnog, do porodične vlasti i dinastijskog nasljeđivanja. Depolitizacija koja proizvodi apatiju je smišljena politika. Personalna vladavina je posebna podvrsta autoritarnih režima, gdje nosilac vrhovne vlasti upravlja bez bilo kakvih legalnih limita, krajnje arbitrarno, često tiranski, služeći se mesijanskom pozicijom lidera, pokroviteljstvom i korupcijom. Koriste privilegije za bogaćenje porodice njihovih prijatelja dvorske svite itd. Temeljno pitanje jeste, da li je način vladavine usmjeren na opšte dobro ili je pak sveden na koristoljublje. Državno upravljanje treba da dolazi iz naroda. Vrijednost pravnog sistema je u jednoj demokratiji stalna, jer on posjeduje vlastitu vrijednost koja ne može biti povrijeđena ili negirana političkim borbama.

Demokratska ustavna država koja je stara već preko dvije stotine godina jest najuspješniji oblik institucionalizacije političke slobode u historiji čovječanstva koji poznajemo. Demokratija predstavlja identitet vladajućih i onih kojima se vlada. Temeljni pojam ustavne demokratije mora biti sloboda, koja se ne može razumjeti kao uvod u nužnost, nego treba dopustiti razvoj različitih interesa. Nužno je izdržati te sukobe interesa, jer su oni prirodan nastavak individualnog samoodređenja u jednoj nemonopolizovanoj zajednici. Na primjer u Švicarskoj je jedna vrsta vladavine svih stranaka (Model prijateljskog sporazuma). EU zemlje žele jedinstvenu Evropu. Ljudski osjećaj za pravednost čini demokratiju mogućom, a njegova sklonost prema nepravdi čini demokratiju neophodnom. Pri raspadu Jugoslavije nijedan cilj nije opravdanje za krvave obračune. Moralni lik i odgovornost lidera – vođa treba biti permanentno pod reflektorima javnosti – naroda...

